

Götz Eszter: Zalaváry Lajos építésze

1

„A könyvben használt jelen idő hirtelen múltá lett, a kézirat lezárásával egy időben, életének 95. évében Zalaváry Lajos befejezte földi útját” – írja a szerző. A szakmai közönségnek Lukácsy György moderátor, Götz Eszter szerző, a szerző, valamint Zoboki Gábor, Skardelli György és Turi Zoltán építész, a Mester munkatársai mutatták be a kötetet a FUGA Budapesti Építészeti Központban 2018. szeptember 19-én. A kötet a Magyar Művészeti Akadémia megbízásából készült. Szak-

lektor: Prakfalvy Endre. A könyvet a Magyar Művészeti Akadémia Kiadó Nonprofit Kft. adta ki 2018-ban.

A bevezető mottója: „A földi életet fiatal korom óta csillagász szemmel szemlélem.” A szerző a könyv összeállításához egy éven át járt az építés második kerületi lakásába, a beszélgetések során Zalaváry az elődeit, Yblt, Hauszmann, Lechner, Málnait, id. Janákyt emlegette. Saját ars poéticája szerint a muzsika arányai befolyásolták arányossági szerkesztéseit: „Minden ház egy dallam” – mondta. „Az építészetben merész voltam” – állítja magáról. Katolikus iskolákba járt, majd a Fráter György Főgimnáziumban érettségizett Miskolcon. 1942-ben a Magyar Királyi József Nádor Műszaki Egyetemen kezdte meg felsőfokú tanulmányait. 1944 decemberében 2500-an SAS-behívóval Németországba indultak. Boroszló (Breslau, Wrocław) és Halle után az építészek csoportja Dániába került, ahol két évet töltöttek tanulmányaikat folytatva. 1946 őszén a dán Vöröskereszt segítségével tértek haza. Zalaváry két barátjával, Jánossyval és Farkasdyval 1947 őszén diplomázott, szigorlati terve egy kiállító tér volt. Diploma után a Köztibe került, itt dolgozott egészen nyugdíjazásáig, sőt még utána is.

Zalaváry 1953–1955 között részt vett a

Mesteriskola I. ciklusában Gádoros Lajos, a Közti igazgatójának vezetése alatt. Munkatársként dolgozott id. Janáky István mellett, aki a korszak két legjelentősebb hazai beruházásának vezető tervezője volt. Zalaváry főleg a miskolci Rákosi Mátyás Nehézipari Műszaki Egyetem épületeinek tervezésében vett részt. (A másik nagy feladatot a budai Vár rekonstrukciója adta.) Zalaváry első önálló munkája 1955-ben a Csepel Csillagtelep 2000 lakásának megtervezése volt a kapcsolódó oktatási és szolgáltató létesítményekkel. A négyszintes (nem négyemeletes) téglapépületekben lévő, kezdetben „CS” (azaz zuhanyfülkés) lakások később már normál fürdőszobákkal készültek. A lakótelep sávházait öt lakóegységbe rendezték, amint a helyszínrajz is mutatja. A párhuzamosan álló épületekről a szerző csak annyit mond, hogy jó telepítésűek.

Meg kellett volna írni, hogy a házak egymás közötti légtéraránya az épületmagasság kétszerese. Ez adott tágasságot a telepnek, ahogy az időközben megnőtt fák a kellemes környezetet biztosították. Több évtized múlva a tízszintes panelházak közötti légtérarány 2H-ról 1H-ra csökkent. (Ezt is meg lehetett volna említeni.) Zalaváry ezért a munkájáért kapta meg első Ybl-díját.

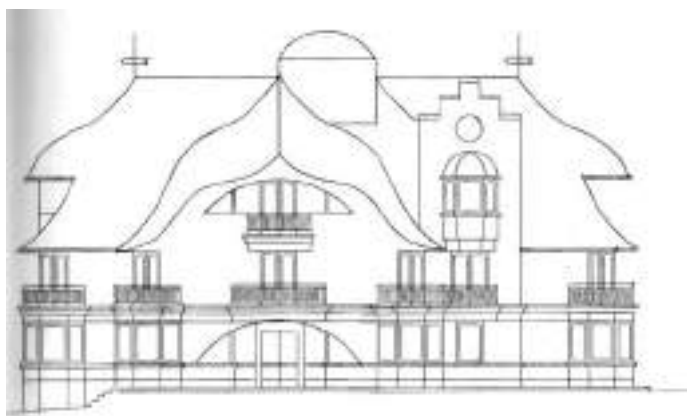
Zalaváry építészetének csúcspontja a jászberényi tisztasági fürdő két búboskemencét imitáló fehér tömbje. A ház homlokzatát körökből szerkesztette. A második Ybl-díjat a jászberényi fürdő tervezéséért kapta.

A veszprémi Úttörők Háza tulajdonképpen egy közösségi ház, rácsostartó lefedéssel. Itt jelenik meg először díszítés Zalaváry épületén három helyen: a lépcső mellvédjén visszakunyorodó vaskapcsok sora, a felső födémet takaró, ívekkel díszített, műanyag lapokból összeállított homlokzatburkolati fríz és a terasz alatti lapos ívek színes kiképzése. Az értékes telket 2008-ban megvette a Lidl, és a házat lebontotta. Zalaváry egyetlen épülete, amely már életében megsemmisült.

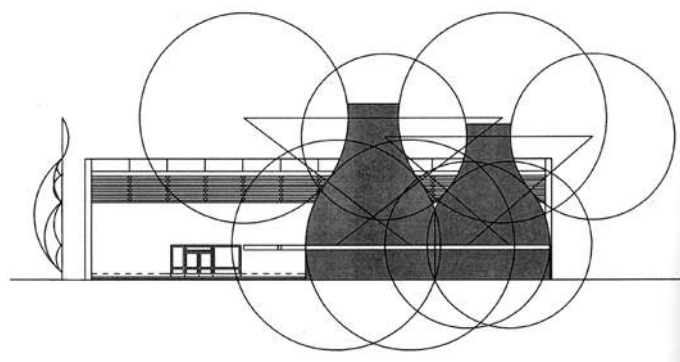
Három fontos alkotása:

– Atrium Hyatt Szálló, Budapest, 1982. Fedett belső udvar köré szervezett, 350 szobás hotel.

– Mezőgazdasági Biotechnológiai Kutatóközpont, Gödöllő, 1990. Sarkain egymással érintkező, két négyzetes alaprajz. A növény- és állatházak a tetőszintre kerültek.

2

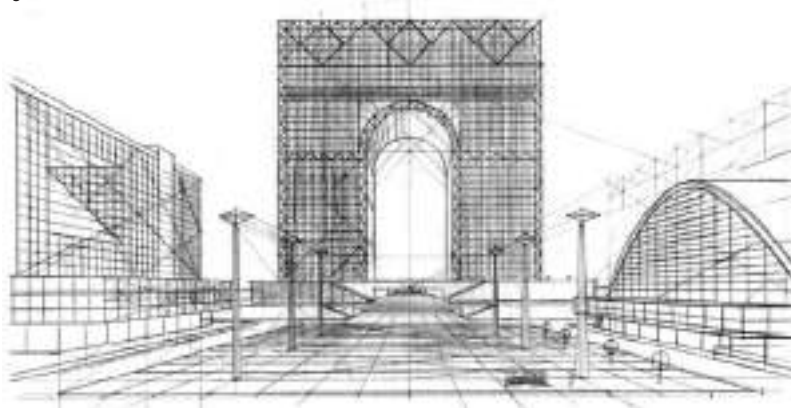
3

4

– East-West Business Center, Budapest, 1991. Sarokra állított, nyolcszögletes, üveg lifttorony, amelyben – és nem kívül – három üvegkalitka szállítja az utasokat. A Rákóczi út túlsó oldalán álló bérház hengeres saroktömbjének pandantjaként tervezte meg Zalaváry. A korábban itt állott Hatvani kaput állította vissza. A svéd Skanska eladta a házat, a lát-

5

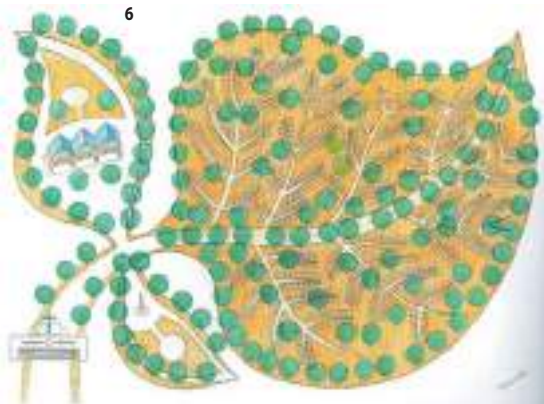

ványlifteket megszüntették.

A nyolcvanas évek nagy nemzetközi tervpályázatai közül a párizsi Défense kapu emelkedik ki, amelyen Zalaváry is részt vett. Arc de Triomphe diadalív-parafrazist tervezett, amely a leginkább hasonlít a nyertes dán építészpáros, Johann Otto von Spreckelsen és Erik Reitzel koncepciója nyomán megépült Grande Arche épületre.

Utolsó két munkája közül az egyik a Nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár, 2001-ből. 1992-ben Zalaváry tervpályázatot nyert

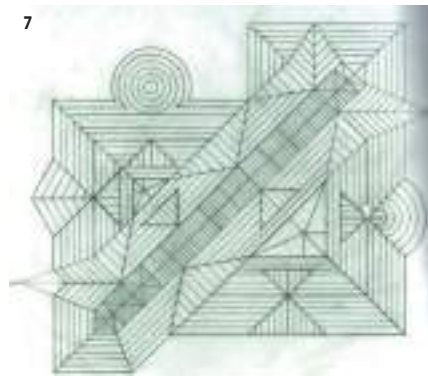
6

és megbízást kapott a tervezésre. De hét évet kellett várnia az építkezés megkezdésére, mire 1999-re a biztos anyagi háttér létrejött. A házon ornamentika jelenik meg. Vele szemben a Medgyaszay-színház rekonstrukciója és bővítése 2008-ra készült el.

A papíron maradt tervek közül az egri temető pályázati terve egy zöld, orgonalevél formájú alaprajzként kap jelentőséget. Zalaváry az utóbbi években már konkrét épületeket nem tervezett, hanem barátainak skiccelt föl emlékeket. Ezek közül négyet mutatok be. Munkatársai, nem tanítványai: Turányi Gábor, Skardelli György, Zoboki Gábor, Turi

7

Zoltán, és Györgyi Zoltán emlékeztek mesterrükre. Életrajz, angol összefoglaló, képek forrása, felhasznált irodalom, bibliográfia teszi teljessé a művet. A címlap grafikai bravúr a jászberényi tisztasági fürdő kontúrjával.

Szubjektív megjegyzések. A rendszerváltás után az MDF megszervezte, hogy az őstermelők hozzák fel a fővárosba terményeiket, és közvetlenül adják el a lakosságnak. Ilyen MDF-piac nyílt Budán is, a Csaszai parkolójában, amíg az uszodát építették. Az építkezés befejeztével a piac átköltözött a Zsigmond téri házak elé. Csak a könyvből tudtam meg, hogy ezeket a jellegzetes lakóházakat is Zalaváry

tervezte, homlokzatán a hálóját húzó halászszal. Mivel Törökvészen laktunk, én is ide jártam minden szombaton bevásárolni. A 21. század elején itt találkoztam Zalaváryval, aki abban az időben lányával látogatta a budai

8

termelői piacot. Találkozásaink alkalmával jókat beszélgettünk. Nagy lelkesedéssel számolt be a nagykanizsai városi könyvtár tervezéséről, mint új építészeti feladatáról. Érdeklődött, mivel foglalkozom. Elmondtam neki, hogy nyugdíjasként 2001. óta egy kéziratot dolgozom „Kheopsz piramisától a Világkereskedelmi Központ iker tornyáig – Szimbolikus mérföldkövek az építészet történetében” címmel. A könyvben szót kívántam ejteni Salamon templomáról és annak méreteiről. Zalaváry azt tanácsolta, hogy a templom előtti bronzmedence méreteiből próbáljam meg a bibliai könyvek méretét visszaszámolni. Ezt meg is tettem. Utólag is köszönöm Zalavárynak a sikerre vezető ötletet.

Timon Kálmán

1. A könyv címlapja
2. Rendelő-panzió terve, 1992. „Minden ház egy dallam”
3. Jászberényi tisztasági fürdő homlokzatszerkesztése, 1964.
4. Úttörők háza, Veszprém, 1982. Lebontották, 2008.
5. Défense, Paris, pályázat, 1983.
6. Egri temető pályázati terve, 1983.
7. Halis István Városi Könyvtár, Nagykanizsa, tetőalaprajz, 2001.
8. Emlékezet mementok: id. Janáky István, Csontos Csaba, Hubay Miklós, Zalaváry Kozlik Lajos, 2006-tól.